

LISZT KÖNYVTÁRÁTÓL A METALIB SZOFTVERIG

2010. november 14-én ünnepelte a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, közkeletűbb nevén Zeneakadémia alapításának 135-dik évét. E születésnap jó alkalmat kínált arra, hogy Gábor Ágnes igazgató asszonnyal folytatott másfél évtizedes könyvtártörténeti kutatásaink eredményéből néhány lapot bemutassak.

Zenei könyvtár lévén az előadáshoz négy tételes zenei formát választottam ugyanazon variációs középtémával. E variációk – mint összekötő kapcsok – a következőek:

- a. Könyvtári fődözet hiányában a vásárlástól el kellett állanunk (1880-as évek).
- b. Időközben egyéb sürgős szükségleteink merültek föl, melyekre rendes költségvetésünk keretében fedezetet nem találhattunk (1910-es évek)
- c. Az anyagi eszközök erős redukciója miatt megvásárolni nem volt módunkban (1930–1940-es évek).
- d. A költségvetés hiánya miatt mindennemű beszerzés csak a rektor írásbeli engedélyével történhet. (2000-es évek).

1. TÉTEL ANDANTINO (LASSAN)

Bármennyire is mehökkentő a mai kor számára, 1875. november 14-én a Zeneakadémia megnyitásakor Liszt Ferenc nem volt Budapesten. Hogy az események így alakultak, annak anyagi és személyi okai is voltak. Az országgyűlés 1873. február 8-án megszavazta egy ének- és zeneakadémia létrehozásának költségeit. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter szavaival „... oly végre, hogy a zenészet hazánkban a fejlettebb műízlés jelenkori magaslatára emeltessék s a közművelődés különböző tényezői közt ama helyet elfoglalhassa, mely az oly kiváló ismérvben megilleti. Ezért az

országgyűlés képviselőháza egy hazánk különleges viszonyainak, valamint a zeneművészet és tudomány ez idő szerinti igényeinek megfelelő zeneakadémiának országos költségen leendő felállítását elhatározván, a létesítéshez megkívántató költséget is megszavazván, öröndetes feladatommá vált a hazai zenészeti körök ez irányban rég táplált óhajának valóítását eszközölhetni.” Itt fogalmazódik meg az a javaslat is, hogy „a Zeneakadémia csak úgy felelend meg címének, mind az általa célba vett művészeti feladatoknak, ha működésének már első évében is minden irányban jelét adja életképességének, s minden szak- és irányban alkalmat szolgáltat a hazai zenészeti tehetségek kiművelésére. Liszt 1873. május 7-én Weimarban keltezett és barátjának báró Augusz Antalnak címzett levelében a következőket írta „az ankét eredményét kielégítőnek találom. Különösen örülök magas pártfogónk és elnökiünk, Haynald érsek indítványának, hogy létesítsünk külön tanszakot az egyházzeneének.”

Trefort Ágoston,
teljes nevén: Trefort Ágoston Ádám Ignác (Homonna, 1817. február 6. –
Budapest, 1888. augusztus 22.) magyar művelődéspolitikus, reformer, publicista, vallás- és
közoktatásügyi miniszter, az MTA tagja, később igazgatója, majd elnöke 1885-től 1888-ig.
(Ellinger Ede felvétele)

Sokan azonban ezt a Nemzeti Zenede, illetve a Budai Zeneakadémia megtámadásának értelmezték és ugyancsak ellenezték a Színészeti Tanoda különállását védő körök is, igazgatójával Festetics Leóval az élen. Közben az anyagi alapok is bizonytalanná váltak, kiderült ugyanis, hogy az 1873-ra megszavazott 36 ezer forintból csak 21 ezer áll rendelkezésre, de ebből 15 ezer a Színészeti Tanodáé. Nem véletlen, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi

Minisztérium 1873. augusztus 17-i felterjesztésére Bécsből az alábbi válasz érkezett: „Mielőtt ez ügyre nézve határoznék, elvárom magyar minisztertanácsom a feletti véleményezését, vajon igazolható-e az ország jelenlegi szomorú pénzügyi viszonyainál ily költséges, ily nagyszerű alapokra fektetett s ily kérdeményes sikert ígérő intézet felállítása?”

A Hal tér Klösz György fotóján, 1894 körül

Trefort Ágoston közoktatási és vallásügyi miniszter kényes helyzetbe került. Egyrészt időhúzásért és pazarlásért (1873 augusztusa óta bérelte a minisztérium a Hal tér 4-es számú épületet Zeneakadémia céljaira) támadták a parlamentben, és egyes sajtóorgánumokon keresztül, mások Liszt személye ellen áskálódtak. A nagyobb zeneiskolák pedig azt akarták, minden maradjon a régiben, attól félve, hogy a Zeneakadémia létrejötte megkurtíthatja költségvetésüket. A kultuszminiszter csak 1874. augusztus 5-én terjesztette újra a király elé Zeneakadémia alapításának ügyét, ez a felterjesztés azonban sikeres volt. Közben Lisztnek határozott véleménye volt a megalakítandó intézményről. Elképzelésében az egyetemes művészi jelleget hangsúlyozta, s olyan tárgyak oktatására gondolt, amelyek az ország zenei életére ösztönzőleg hathattak volna. Zeneszerzés- zongora- és egyházzene tanszék felállítását javasolta. Az intézmény megnyitását pedig 1876-ra szeretne volna halasztani: úgy érezte szüksége van még egy évre, hogy létrehozza a könyvtárat és beszerezhessék a szükséges eszközöket. „Hogyan járhatnék el adott helyzetben úgy, hogy fővárosunknak, Budapestnek hasznára és dicsőségére váljék? Az anyagi eszközök elégtelenek s a munkatársak, akikre szükségem volna hiányoznak, és nagyon őszinte odaadásom ellenére nem kockáztathatom, hogy erőmön felüli feladatra vállalkozzam”

A halasztást azonban már nem lehetett vállalni. Ahogy a Pesti Napló 1875. augusztus 12-i esti számában megjelent cikk megírta: *„Három év nagy idő; ezalatt háromszor is föl lehetett volna állítani a zeneakadémiát. A minisztérium csak arra szorítkozott, hogy ankétokat hívjon össze s időről időre ígéreteket tegyen. Mindenki be fogja látni, hogy ez nem komoly eljárás s hazai művészeink – Liszt Ferencet nem is számítva – több méltánylatot érdemelnének. Vagy létesítik a zeneakadémiát, vagy nem. Ha létesítik, lássanak hozzá azonnal, mert készen áll minden eszköz s meglehetősen kifogytak az időből; ha nem létesítik, ki kell mondani ezt is határozottan, hogy az illetők végre-valahára tájékoztassák magukat. Csak az ígéretés és halogatás rendszerével hagyjanak föl, mert ez alatt tekintélyrontó gyöngeség rejlik.”*

Ezek után felgyorsultak az események. Trefort Ágoston 1875. szeptember 2-án kelt rendeletével Erkel Ferencet kinevezte igazgatónak és rendes tanárnak, Volkmann Róbertet rendes tanárnak, Ábrányi Kornélt titkárnak és rendkívüli tanárnak, és megbízta őket: készítsék el az ideiglenes szervezeti szabályzatot, az ügyrendet, a tantervet, az órarendet és ezeket haladéktalanul terjesszék fel a minisztériumba. Egyúttal utasítást adott arra is a miniszter, hogy a Zeneakadémiát 1875. októberben részlegesen nyissák meg. Ez végül halasztást szenvedett, de meghirdették a felvételi vizsgákat, ahol a 70 jelentkező közül 39-en megfeleltek a követelményeknek.

A Zeneakadémia 1875-ben történt megalapításával egy időben létesítették a könyvtárát is, amely a nehézkes kezdetek után múlt század végére fokozatosan az ország legjelentősebb zenei gyűjteményévé fejlődött.

1875. október másodikán a Vallás- és Közoktatási minisztérium a következő rendeletet bocsátotta ki: *„Az orsz. zeneakadémia számára szükséges zongorák, bútorok s egyéb felszerelési cikkekre vonatkozó költségvetések, valamint az intézetben az 1875/6. tanév alatt használandó tanórarend tervezete és ennek nyomán két segédtanári állomás betöltése, nemkülönben az intézet nélkülözhetetlen zenemű és könyvtárának megszerzésére igényelt költség tárgyában a szokásos árelengedés mellett beszerzendő zeneművekre Háromszáz /:300:/ forintnyi átalányt olyképpen engedélyezek, hogy a részletesen kimutatandó zeneműveknek az akadémia helyiségébe történt szállítása után, az illető műkereskedő a fentebbi 300 forintot Nagyságod és a titkár által láttamozott számla és kimutatás felterjesztése mellett kellőleg bélyegelt és hasonlólag Nagyságod és a titkár által láttamozott nyugtájára Hanzély János kebelbeli számvevő. igazgatnál fölveheti.”*

Ebből az összegből vásárolták meg az induláshoz nélkülözhetetlen műveket. Emellett Liszt Ferenc is küldött Weimarból 5 láda könyvet, kottát az akadémia számára. Jelentős gyarapodást eredményezett a korabeli magyar kiadók, a Táborszky és Parsch, a Rózsavölgyi és Társa, a Harmónia, a Rozsnyai; valamint a külföldi kiadók, többek között a lipcsei Breitkopf und Härtel nagyvonalúsága is. Táborszky Ferdinánd, aki Liszt jó barátja, és budapesti kiadója volt, saját kiadványaiból 400 művet adományozott az intézmény számára. Ezt a gesztusát évtizedeken keresztül rendszeresen megismételte, de a többi zeneműkiadót is ajándékozásra kérték, amint ezt verebi Végh János alelnök egyik levele is tanúsítja: *„A Liszt Ferenc elnöklete alatt fennálló országos m. kir. zeneakadémia fontos közművelődési törekvésének egyik hathatós segédeszközét azon 4000 és néhány száz számra menő zenemű- és könyvtárban bírja, mely a növendékeknek rendelkezésére áll s melynek folytonos gyarapítása, kibővítése felette kívánatos. óhajtandó különösen, hogy a nevezetesebb külföldi termékeken kívül a hazai zeneműkiadványok lehetőleg teljes számmal megszereztesse. Minthogy azonban e célra az intézetnek az országos költségvetés korlátai között megszabott dotációja nem elegendő, azon tiszteletteljes kérelemmel fordulok Önökhöz, hogy zenemű- és könyvkiadványaik egy-egy példányát az orsz. Zeneakadémia könyvtára részére megküldeni, a fent említett cél fokozatos eléréséhez hozzájárulni szíveskedjenek.”*

A könyvtár további gyarapítására az alapszabályban meghatározott 5 forintos beiratkozási díjak szolgáltak, de kapott támogatást a legváratlanabb helyekről, ahogy ezt egy korabeli irat is tanúsítja: *„Ő császári. és királyi apostoli felsége 1876. november 1-én kelt legfelsőbb. elhatározásával megengedni méltóztatott, hogy Mozartnak összkiadásban megjelenő zeneművei a Nemzeti Színház és az orsz. Zeneakadémia számára egy-egy példányban a legfelsőbb udvartartási javadalmazás művészi célokra szánt részéből megszereztesse.”*

A „régizeneakadémia” épülete (1907, 2011)

1879-ben a Zeneakadémia új épületbe, a Sugár út (Andrássy út) és Vörösmarty utca sarkán álló bérházba költözött, ahol 1907-ig működött. Itt lehetőség nyílt a könyvtári állomány módszeres fejlesztésére. 1880-ban 560 kötetben 4000 zenemű és 180 könyv volt a könyvtárban. Az akkori alapszabály szerint „a könyv- és zeneműtárat csak a tanintézet tisztviselői, tanárai és rendes növendékei” használhatták. A kölcsönzést és a könyvtár ügyeit a mindenkori titkárnak kellett vezetnie. 1875 és 1883 között id. Ábrányi Kornél, 1883 és 1890 között dr. Peregriny János volt a Zeneakadémia titkára. 1882-től rendszeresen megjelentek az intézet évkönyvei, amelyekben a fontosabb beszerzések, ajándékok nyomon követhetőek. Az első komoly könyvtári leltározást az 1884/85-ös tanév folyamán végezték el. Ennek eredménye az 1884/85-ös Évkönyvben megjelentetett katalógus, a „zeneművek jegyzéke”.

Emlékmúzeum a „rég Zeneakadémián,” Liszt Ferenc hajdani lakásában.

A polcos szekrényekben Liszt könyveit, a falakon pedig portrékat látunk a zeneszerző szüleiről, illetve a számára fontos emberekről. A vitrinekben személyes tárgyakat láthatunk (lfze.hu)

E jegyzékkel kapcsolatban több levelet váltott verebi Végh János alelnök a Vallás- és közoktatásügyi miniszterrel. Ezek egyikét idézem: „*Folyó év (1885) 12. sz. alatt tett felterjesztésemben volt szerencsém jelenteni, hogy az orsz. zeneakadémia könyv- és zeneműtárának rendezése és jegyzékelése befejeztetett. Ezen rendezés, tekintettel egyrészt az anyag nagyságára, másrészt arra, hogy az intézetnek e becses taneszköze eddigelé az őt megillető figyelemben nem részesülvén teljesen elhanyagolva volt: több hónapi megfeszített munkát vett igénybe, melyet az intézet titkára, Dr. Peregriny János oly önfeláldozó buzgalommal és szakértelemmel teljesített, hogy nem mulaszthatom el Excellenciádat tiszteletteljesen kérni, hogy tekintettel arra, miszerint a kérdéses munka, mely úgy szólván egy évtized kezelési mulasztásait helyre hozta – tulajdonkép a zeneakadémiai titkár kötelességszerű teendőin kívül esett; tekintettel arra, hogy 4000 és néhány száz darab jegyzékezése, címeik pontos leírása és betű- és szak szerinti csoportosítása, mint említem, hónapokon át (sokáig éjjel-nappal) folytatva oly fárasztó foglalkozás, mely valóban méltó az elismerésre; tekintettel végül arra is, hogy Dr. Peregriny titkár úr sem időt, sem fáradságot, sőt költséget sem kímélt, hogy a kitűzött feladatot a tanév vége előtt befejezhesse, ami lankadatlan buzgalmánál fogva sikerült is: nevezett részére a Nagy méltóságod bölcs belátása szerint meghatározandó pénzbeli jutalomdíjat engedélyezni s ennek megtörténtéről engem értesíteni méltóztassék.*”

1886-ban elhunyt Liszt Ferenc, akinek alapvető kívánsága volt a könyvtár létrehozása, fejlesztése és aki végrendeletében egész budapesti hagyatékát a Zeneakadémiára hagyományozta, többek között mintegy 3000 zeneművet és 200

könyvet. Ezzel kapcsolatban az alábbi levél található az Egyetem levéltárában:

„A folyó évben azonban rendkívüli bevételek is voltak, a melyek igen tetemes mértékben mozdították elő annak lehetőségét, hogy a könyvtár számára a legfontosabb zeneművek beszereztesse. A rendkívüli bevételek között szerepel azon 300 frt, a melyet Nagy méltóságod magas rendeletével a könyvtár rendezését végző tisztviselőnek jutalmul kegyeskedett kiutalványozni, de amelyet az a könyvtár gazdagítására volt szíves átengedni. Ehhez járult 132 frt 50 kr, mely az akadémiai régi és a Liszt-féle könyvtár egyesítése következtében feleslegessé vált duplikátumokért vétetett be. A rendezési kiadásokra nézve csak annyit kívánok megjegyezni, hogy midőn a Liszt-féle könyvtár 1886. évi november hó elején átvétetett, az oly állapotban volt, hogy annak csak egyszerű összeállítása is hat hétnél több időt vett igénybe. Ezen munkánál rendezést végző tisztviselőnek részint írnokra, részint pedig szakértőkre volt szüksége. A nagymester elhunytáról való értesülés után, a zeneakadémia részéről azonnal lépések tétettek az iránt, hogy annak nagy értékű könyvtára s hangszergyűjteményei megszereztesse. Hogy ezek sikerre vezettek, az leginkább dr. Brichta János bécsi s dr. Stiller Mór budapesti ügyvéd urak jóakarató támogatásának köszönhető, kik az akadémia kívánságainak teljesítésére úgy a boldog emlékezetű Sayn-Wittgenstein Carola hercegnőnél, mint jogutódánál minden telhetőt megtettek, mi által az akadémiát s annak hallgatóit a legnagyobb hála kötelezték le. Az átvett hangjegyeknek s a zenére vonatkozó egyéb irodalmi műveknek jegyzéke, habár az már most is kész, később fog közzé tétetni. Annyit azonban megjegyzünk, hogy minden egyes mű a következő köriratú: „Liszt Ferenc hagyatéka” bélyegzővel lett megjelölve. Eltekintve a nagy művész hagyatékából átvett íróasztaltól, melyet Vörös Kálmánné szül. Várkonyi Paula úrhölgy volt kegyes átengedni, két hangjegyszekrénytől s a különféle albumoktól és adresszektől, valamint egyéb tárgytól, a zeneakadémia tulajdonába a következő emlékek jutottak: két nagy amerikai Chickering-zongora, egy Erard-féle pianino-harmonium, egy Bachmann-féle harmonica en verre, egy zeneszerzéshez készített s klaviatúrával ellátott dolgozó asztal, egy amerikai nagy harmonium s egy Beethoven-szobor, amely unikumot képez. Az akadémia könyvtára a folyó tanévben újra rendeztetett, s a gyarapodásról külön jegyzék készítettett, a mi 1886. november 15-ikétől folyó évi május hó közepéig terjedő időt vette igénybe.”

Emlékmúzeum Liszt Ferenc hajdani lakásában („Régi Zeneakadémia”)

Liszt halálának 100. évfordulójára, 1986-ban nyitották meg a Liszt Ferenc Emlékmúzeumot, amelyben a zeneszerző eredeti tárgyi emlékeivel is találkozhatunk. A gyűjtemény alapját az szolgáltatta, hogy Liszt végrendeletében a budapesti lakása hangszereit, könyveit, kottáit a Zeneakadémiára hagyományozta.

(lfze.hu)

Az 1886/87-es tanév fontos változást hozott a Zeneakadémia történetében. Az egyesített Színészeti Iskola és Zeneakadémia, új nevén az „Országos Magyar Királyi Zene- és Színművészeti Akadémia” élére Mihalovich Ödönt, a Színészeti Tanoda addigi igazgatóját nevezték ki. Mihalovichnak egyértelmű koncepciója volt arra nézve, miként kell az intézetet továbbfejleszteni. Előbb kibővítette a vonós hangszerek oktatását, majd fokozatosan tanrendbe vette a fúvós hangszerek tanítását is. A Zeneakadémia tantervének bővítése mellett gondja volt a módszeres tanárképzés megteremtésére és ezzel összefüggésben a gyakorló iskolai osztályok megszervezésére. Ez a fejlődés hatással volt a könyvtárra is, amely szolgáltatásainak bővülésével egyre szervezettebben épült be a Főiskola életébe. Több tanszaki kézikönyvtárat hoztak létre, amelyekben a legszükségesebb művek közvetlenül a tanárok és a növendékek rendelkezésére álltak. Ezekben az években a könyvtár bevétele 700-800 Ft között mozgott. Ebből az összegből a beszerzéseken kívül másolásra, könyvkötésre, valamint egyéb könyvtári munkákra is jutott pénz.

2. TÉTEL ANIMATO (LELKESÜLTEN)

A Zeneakadémiának tehát volt kottatára, de nem volt könyvtára. A gyakorlati muzsikálás egyre magasabb színvonala megkövetelte azonban az egyre magasabb színvonalú elméleti képzést is, amelyet csak könyvek segítségével lehetett biztosítani. A tanárok elvárásai és a növendékek igényei ezen a ponton találkoztak. Amint az 1891/92-es évkönyv írja: *Egy régen érzett hiányt van hivatva pótolni s tényleg pótol is a folyó tanévben megalakult Olvasókör, amennyiben az Akadémia komoly törekvésű s magokat többoldalúan kiképezni óhajtó növendékeinek, igen csekély anyagi áldozattal, módot nyújt a zeneirodalom kiválóbb és nevezetesebb műveinek olvasására és tanulmányozására s az ezek feletti eszmecserére. Hogy erre csakugyan szükség volt, bizonyítja azon érdeklődés, valamint a kedvező szellemi és anyagi eredmény, mellyel az Akadémia felsőbb tanfolyamainak növendékei és hallgatói az eszmét fölkarolták és megvalósulni segítették.*

Az Olvasókör létrehozása tehát a növendékek kezdeményezése volt. A hatalom – mint mindig – ezúttal is kontroll alatt tartotta a civil kezdeményezéseket. A kör megalapítását s valamennyi rendezvényét be kellett jelenteni a Belügyminisztérium illetékes osztályán, és engedélyeztetni kellett azokat. Az alapító okirat kelte 1891. április 9-e. Ekkor hagyták jóvá az Ifjúsági Olvasókör Alapszabályát: „...az ifjúságnak oly kézikönyvtárt szervezni, melynek segítségével szélesebb körben fejtheti ki zenei általános műveltségét, miként azt egy magasabb fokú zeneiskola méltán megkövetelheti.”

A kör tagjai lehettek alapító, pártoló és rendes tagok. Alapító tag lehetett mindenki, aki 20 forint adománnyal támogatta a kört. A pártoló tagok 3 forint tagsági díjat fizettek. Rendes tag lehetett tagsági díj ellenében minden zeneakadémiai növendék. A tisztikar a következő tagokból állt: tanárelnök, ifjúsági elnök, jegyző, könyvtárnok, pénztárnok, ellenőr. A tanárelnök, mely tisztségre mindig a Zeneakadémia valamely tanárát kérték fel, felügyelt a Kör összes teendőire, vezette ügyeit, jelen volt a hivatalos órákon s gyűléseken, és a Kör könyvtára számára beszerzendő művekre nézve döntő szavazattal bírt. A szigorú tanári felügyeletre vonatkozó passzus nem véletlenül került bele az alapszabályba: Mihailovich Ödön legendás vasszigora, amellyel az intézményt naggyá tette, itt is érvényesült. Az ifjúsági elnök képviselte az Egyesületet, örködött az alapszabály megtartása felett. A könyvtárnok kezelte a könyvtárt; hetenként egyszer-kétszer a tanár-elnök jelenlétében hivatalos órát tartott,

melyen a kért műveket kiadta. A korabeli felsőoktatásban csak elenyésző számban vehettek részt nők. A Zeneakadémia ebből a szempontból kivétel volt: az Olvasókör alapításának évében például 105 nő-, és 48 *fi növendéke* volt. Az Olvasókör szabályzata ennek ellenére kimondta, hogy a tisztikar és a választmány tagjai csak férfinövendékek lehetnek.

Az Olvasókör alapító közgyűlésére 1891. október 16-án került sor Harrach József akadémiai titkár és Beliczay Gyula tanár-elnök részvételével. Az első tisztikar tagjai: Szenté Pál elnök, Recht Sándor jegyző, Czobor Károly könyvtáros, Kun László pénztáros és Farkas József ellenőr. *„A megválasztott tisztikar átvette a Dr. Harrach József titkár úr által beszerzett és összeállított könyvtárat, mely ez idő szerint 242 kötetet, köztük 227 zenére vonatkozó művet tartalmazott.”* Az első év folyamán kialakult az Olvasókör működési rutinja. Minden évben részletes elszámolás olvasható az Olvasókör anyagi helyzetéről, a befolyt pénzek felhasználásáról. A könyvvásárlásra fordítható összeg forrása elsősorban a tagdíj volt, de számos esetben más bevételi lehetőség is akadt. Ilyen volt például az a fejenkénti 2 forint, amelyet a zeneakadémiai kereteken kívül rendezett hangversenyeken fellépő olvasóköri tagok voltak kötelesek az engedély elnyerésekor az olvasókör javára befizetni. Az 1891/92-es tanévben például a rendes tagok 63 forint tagdíjat, az alapító tagok 60 forint alapítványi összeget, a hangversenyeken való közreműködések nyomán a növendékek 26 forintot fizettek be a kör pénztárába. Az 1893/94-es tanévben 180 forintnyi összeget fordíthattak könyvvásárlásra, ebből kb. 80 kötetet vettek. További forrásokról számol be pl. az 1892/93-as évkönyv: *„tekintetes Koessler János úr a Műbarátok körében tartott hangverseny alkalmából, melyen az akadémiai a cappella kart vezényelte, megszavazott 100 forintnyi tiszteletdíját szintén az Olvasókörnek adományozta.”* Ajándékokban is részesült a könyvtár: verebi Végh János alelnök, Gianicelli Károly gordon tanár adott több kötetet a gyűjteménynek. Harrach József halála után özvegye a volt tanár-elnök könyvtárának jelentős részét az Olvasókörnek ajándékozta. További – inkább szellemi – gyarapodást jelentett az, hogy az Operaház és a Nemzeti Színház, később a Magyar Színház és a Vígszínház is 50%-os kedvezményt adott a tagoknak, a Filharmóniai Társaság pedig minden hangversenyére *szabad bemeneti jegyet*, három ülőhelyet és 50%-os kedvezményű bérletjegyet adott. Ugyanilyen kedvezményt szereztek a kör tagjai több zeneműkiadó cégnél is (Harmónia, Rózsavölgyi, Méry Béla stb.).

Az Olvasókör tevékenysége hamarosan túllépett a könyvvásárláson és - kölcsönzésen. Hangversenyeket szerveztek, amelyeknek bevételét az állomány gyarapítására fordították. Megállapíthatjuk tehát, hogy az Olvasókör már a második évtől kezdve önképzőkörre is vált. A hangversenyek szervezésével nem csupán bevételét akarta növelni, hanem koncertrutinhoz is kívánta juttatni nem csupán saját tagjait, hanem a többi növendéket is. Koncertjeiket bevezető előadásokkal indították, amelyeket az olvasókör tagjai tartottak. Néhány hangversenytéma: hazai szerzők művei, egyfelvonásos operák (pl. Mozart: A színigazgató, Bizet: Djamileh), estély Siegfried Wagner, Henri Prévost tiszteletére, hangversenyt rendeztek Volkmann emlékére. Koessler több ízben is felkérte az Olvasókört, hogy növendékeinek elfogadott műveiből rendezzen hangversenyt. Harrach József síremlékének javára is rendeztek egy estélyt. Az Olvasókör által rendezett hangversenyeken 12 ősbemutató hangzott el, többek közt Antalffy-Zsíross Dezső, Dienzl Oszkár, König Péter, Siklós Albert és Szegő Sándor műveiből. Bartók hegedű-zongora szonátájának 3. tétele is egy olvasóköri hangversenyen csendült fel először Kőszegi Sándor és a szerző előadásában. Visszatérve az eredeti tevékenységi körre: a kör megalakulásakor 50 tagot számlált. Az 1902/03-as tanévben már 107, az 1903/04-es tanévben 123 tagja volt. 242 kötetel indultak, azonban az 1897/98-as tanévben már 627 kötetes volt a könyvtár. A további gyarapodásról sajnos nincs adatunk.

Az Olvasókör 16 éven keresztül működött, ez idő alatt három tanár-elnöke volt: Beliczay Gyula, Harrach József és Moravcsik Géza. Az ifjúsági elnöki posztot többek közt Huszka Jenő, Lichtenberg Emil, Siklós Albert, Mambriny Gyula, ifj. Ábrányi Emil, Kálmán Imre, Lendvai Ervin és Kovács Sándor töltötte be. A tisztikar tagjai közül megemlíthjük Antalffy-Zsíross Dezső, Dohnányi Ernő, Fodor Ernő, Kerpely Jenő, Reiner Frigyes, Székely Arnold, Szirmai Albert és Weiner Leó nevét. A teljes listát áttekintve szembetűnő, hogy elsősorban zeneszerzés- és zongora szakos növendékek vettek aktívan részt az Olvasókör munkájában. Az aktív növendékek elsősorban Koessler, Hubay, Thomán, Szendy tanítványai közül kerültek ki. Az Olvasókör által rendezett hangversenyeken rendszeresen fellépett többek közt Antalffy-Zsíross Dezső, Arányi Adrienne, Bartók Béla, Braun Paula, Dohnányi Ernő, Geyer Stefí, Hubay Jenő, Kodály Zoltán (ő vezényelt), Hans Koessler, Maleczky Bianka, Reiner Frigyes, Reschofsky Sándor, Sándor Erzsi, Székely Arnold, Szendy Árpád, Szirmai Albert.

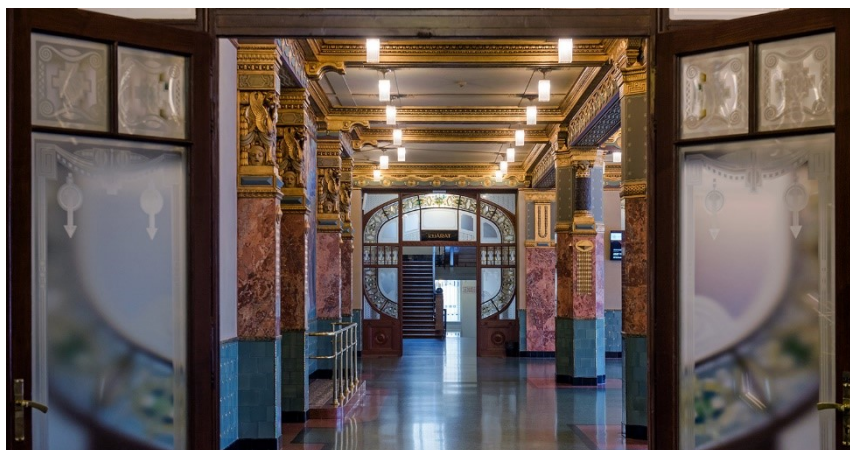

A Vakok Intézete a Zeneakadémia megépítése előtt (1901–1903 között)
(hu.m.wikipedia.org.)

Az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia új palotája 1907-ben
(hu.m.wikipedia.org.)

A Zeneakadémia rohamos fejlődése eredményeként kinőtte az Andrássy úti épületét. 1907 májusában nyílt meg Korb Flóris és Giergl Kálmán építészek által tervezett, valamint a társművészeti alkotások mesterei Róth Miksa, Telcs Ede, Körösfői-Kriesch Aladár, a Zsolnay gyár és mások munkája nyomán megvalósuló Zenepalota.

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem I. emelet
(lfze.hu)

Ebben a csodálatos „Gesamtkunstwerk” épületben a könyvtár helyiség gondjai is megoldódtak, oly annyira, hogy mind a mai napig ez az Egyetem Központi Könyvtára. A könyv és zeneműtár a földszinti előcsarnokból nyílik. A nagy légtérű olvasóterem tartószerkezete acélból készült, erre függeszkedik a galéria vastag drótüveg padozattal, itt található a zeneművek raktára. Az acélpilléreket, amelyekre az állítható magasságú polcokat tervezték, a földszinti részben üvegezett könyvszekrényekbe foglalták, ezzel hozva létre az olvasóterem viszonylagosan különálló bokszeit. Ez a tény megkérdőjelezte az Olvasókör szükségességét, hiszen már volt hely arra, hogy egy valóban modern, a kor igényeit mindenben kielégítő könyvtár szülessen meg a Zeneakadémia kebelében. A feloszlatást rögzítő, 1907. november 16-án készült olvasóköri jegyzőkönyvből idézünk: „...a Zeneakadémia régi épületében még némileg indokolható volt a kör fenntartása, minthogy az intézetnek külön könyvtárhelyisége nem lévén, a növendékek mintegy indítatva érezték magukat, hogy az Olvasókör könyvtárában bővítsék ismeretüket; most azonban az új épületben, hol minden kényelemmel berendezett óriási könyvtár áll a növendékek rendelkezésére, külön könyvtár fenntartása teljesen fölösleges. Moravcsik Géza tanárelnök a könyvtárt illetőleg megnyugtatja a közgyűlést, hogy az nem olvad be végleg a Zeneakadémia nagy könyvtárába, hanem az ifjúsági könyvtárt csupán kezelés és gondozás céljából veszi át az Orsz. Zeneakadémia; azt külön kezeli, mint a volt ifjúsági Olvasókör könyvtárát, s ha a viszonyok olyképp változnának, hogy az Olvasókör újból megalakítható lenne, úgy a könyvtár a kör részére ismét rendelkezésre áll. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a jegyzőkönyvi határozattal ellentétben az olvasóköri anyagot a későbbiekben nem kezelték külön, azt teljes mértékben beolvastották

a könyvtár állományába; a még mindig meglévő köteteket a bennük lévő olvasóköri pecsét alapján lehet azonosítani. De a beolvasztás volt egyben az a pillanat, amikor az addigi, szekrényekben őrzött kottatárból a Zeneakadémia Könyv- és Zeneműtára megszületett. A Zeneakadémia Olvasóköre végül is betöltötte azt a feladatot, amelyre alapítói létrehozták. Kodály szavaival: *A zeneileg művelteket magyarabbá, a magyarságot zeneileg műveltebbé kellett tenni. Voltaképpen végeérhetetlen feladat; a zenepolitika állandó, egyensúlyozó készenlétét kívánja. Csak így lehet megteremteni azt a lelki közösséget, melynek tevékeny részvétele nélkül eleven nemzeti művészet nem jöhet létre [...]* Magyarország Európának is szerves része, annak hagyományaiban is benne kell élnie. Kelet és nyugat ütközőpontján álló országnak, népnek élete, célja csak az lehet, hogy mind a kettőhöz hozzá tartozzék, ellentéteiket magában kibékítse, egybeolvassza. Ebből a szempontból értéktelen az a magyarság, amely nem európai és számunkra értéktelen az európaiság, ha nem magyar is egyszersmind.”

3. TÉTEL ALL' ONGARESE (MAGYAROSAN)

A főépület főhomlokzat – részlet
(lfze.hu)

A Liszt Ferenc téri épület átadása megszüntette az addigi „szekrény” könyvtárakat, a kényszert, hogy szabad percében a titkár vagy a pénztárnok a könyvtáros. A világviszonylatban is korszerű, gyönyörű könyvtár azzal a jelentős változással bírt, hogy a könyvtáros, hosszú éveken keresztül, szolgálattételre beosztott tanár lett.

Míg a Zeneakadémia könyvtárának az első 53 évében 9 felelőse, addig a további 82 évében 3 vezetője volt. Nem véletlen nyelvbotlás a felelős, illetve vezető megnevezés. Az első évtizedekben önállóságról, tudományos igényű könyvtárfejlesztési, gyűjteményépítési koncepcióról nem lehet beszélnünk. Ábrányi Kornél, Peregriny János, Harrach József titkárként, Lipcsey József pénztárnokként, Bugovics Lajos gondnokként felelt a gyűjteményért. Oswald János, Ember Nándor zongoratanár, Geyer József pedig orgonatanárként működött. Sereghy Elemér, a Nemzeti Zenede hegedűtanára, zeneíró 1923-tól haláláig volt az első főállású könyvtáros a Zeneakadémián. 1928-tól 1961-ig Prahács Margit, 1961-től 2005-ig dr. Kárpáti János, 2005-óta pedig Gádor Ágnes a könyvtár vezetője. Az ő munkásságuk óta folyik tudományos igényű könyvtárfejlesztés a mindenkor anyagi lehetőségeken belül.

A két világháború közötti időszak a Zeneakadémia egyik aranykora. Hubay Jenő, majd Dohnányi Ernő igazgatása alatt tett szert az intézmény jelentős nemzetközi hírnévre. A Zeneakadémia fennállásának 50. évfordulója alkalmából 1925-ben hivatalosan is felvette Liszt Ferenc nevét, ezzel jelezve az alapító elnök munkássága iránti elkötelezettségét. A könyvtár a háborús korszak visszaesése után, a 20-as években kezd újra gyarapodni. Ez, a beszerzés csekély anyagi lehetőségeit figyelembe véve, főleg az ajándékozók egyre bővülő körének és az ajándékok nagyobb mennyiségének volt köszönhető. Ugyanakkor a könyvtár élére főfoglalkozású könyvtáros került és 1922-ben új szervezeti szabályzat lépett életbe, ami egészen 1949-ig érvényben volt. Eszerint a Zeneakadémia könyvtárosát a vallás- és közoktatási miniszter nevezte ki, ő rendelkezett a könyvtáros hatásköre és feladatai felől. A rendelet egyes pontjai kiterjedtek a könyvtári munka minden területére, a leltárba vételtől a katalógizálásig, a kölcsönzéstől az évenkénti revízióig. A könyvtár-használat feltételeit és módját szigorú rendszabályokban rögzítették. 1924-ben újrarendezték a könyvtár anyagát, külön szakkatalógus készült a zeneművekről és a könyvekről. Az állomány nagysága ekkor már 12.300 zenemű, 2000 könyv, közel 80.000 egység.

Az 1928-ban a könyvtárban szívroham következtében elhunyt Sereghy Elemér megüresedett álláshelyére két pályázat érkezett, amint ez Hubay Jenő e tárgyban írt leveléből is kiderül: az *egyiket dr. Prahács Margit, a Fodor-féle zeneiskola tanára, a másikat dr. Gombosi Ottó, a Crescendo c. zenei folyóirat szerkesztője nyújtotta be. A Zeneművészeti Főiskola könyvtárosi állására való kinevezésre dr. Prahács Margitot hozom javaslatba.* Személyében először került olyan magasan kvalifikált szakember a gyűjtemény élére, akinek tevékenysége

évtizedekre meghatározta a könyvtár fejlődését. Dr. Prahács Margit (1893 IV. 12.-1974. VI. 1.) a Zeneakadémián szerzett zongoratanári diplomát, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen esztétikai kollégiumokat hallgatott és ott is doktorált 1924-ben. 1926–27-ben Berlinben tanult, többek mellett Curt Sachs-nál és Georg Schünemann-nál. Rendszeresen írt zenekritikákat a Napkelet és a Magyar Szemle című folyóiratokba. Jelentős eredményeket ért el Liszt életművének kutatásában. Szakmai vezetésének köszönhetően a könyvtár a 2. világháborúig egyenletesen és szisztematikusan fejlődött. Ez a fejlődés, illetve könyvtári munka legjobban a korabeli feljegyzések és levelek alapján mutatható be: „A könyvtár adminisztrációs munkái mellett, amelyeket maga a könyvtárnok végez, az idén a súlypont az alfabetikus katalógus folytatólagos elkészítésére esett. Ebben a munkában Toronyai Rigó Csaba gyakornok nagy szorgalommal és buzgósággal szép előrehaladást tett. Másik, a könyvtárba beosztott gyakornokunk, dr. Benedek Géza a leltári naplók rendbehozatalát és pontosan ellenőrzött másolását végezte, míg Szita Oszkár tanár a hangszertárban a hangszerek leltárának rendbehozatalát, kikölcsönzését vette át.

Dr. Prahács Margit MÁV-igazolványa (1907)
(mandadb.hu)

Idézet egy másik jelentésből: *Az új anyagok leltári és katalógus feldolgozása és az adminisztrációs munka mellett az idei tanév fő munkálata volt a könyvek betűsoros katalógusának teljes átrevideálása, s ezzel kapcsolatban a szak-katalógus javítása és kiegészítése. (...) A közel 10 esztendeje folyó alfabetikus katalógus munkálatai, amelyeknek célja volt az egész zeneműállományt – 19.831 zeneművet – modern módszerrel feldolgozni, és így a szakkatalógust egy alfabetikus katalógussal kiegészíteni, az idei tanév végén (1938) tető alá jutottak. Most már csak az utánaótló munkálatok vannak hátra, a kintlevőségek*

és az összkiadások feldolgozása. (...) A Főiskola könyvtára, mint különösen gyakorlati, pedagógiai könyvtár legelsősorban arra hivatott, hogy az iskolai érdekeket szolgálja. Látogatottsága és megbecsülése mindenkor az iskola kultúrszínvonalának igazi mértéke. Az aktuális iskolai szükségletek azonban csak bizonyos részben nyújthatnak irányelvet könyvtárunk fejlesztésében. Amennyire a szűkös anyagi eszközök engedik, az egységes elvszerű fejlesztést is igyekeztünk szem előtt tartani. Az idén ez a szempont a kis partitúrák nagyobb mérvű beszerzésében érvényesült, amelyekből így elég tekintélyes gyűjtemény áll rendelkezésre. De könyvtárunk, mint Magyarország egyik legnagyobb, legértékesebb szakkönyvtára, arra is hivatott, hogy a fejlődő magyar zenetudományi kutatásokhoz szükséges eszközöket is megadja. Ehhez azonban legelső követelmény a már meglévő és anyagi szempontból is nagy értéket képviselő sorozatos kiadások kiegészítése, a még hiányzó összkiadások beszerzése, külföldi szakfolyóiratok szélesebb körű előfizetése. Az ilyen nagyobb szabású beszerzésekhez azonban a könyvtár jelenlegi dotációja sajnos nem elég.”

Hubay Jenő és Zathureczky Ede az 1930-as évek közepén
(momus.hu)

Prahács tudatos és szakszerű fejlesztéssel egészítette ki a hiányzó hangszerirodalmat, bővítette a fúvós, az orgona és vonós repertoárt. Létrehozta a csak helyben olvasásra szánt kézikönyvtárat, valamint ekkor kezdődött a kritikai összkiadások rendszeres gyűjtése, illetve a meglévő hiányos sorozatok kiegészítése. Így vált a Zeneakadémia könyvtára az ország legnagyobb zenei szakkönyvtárává.

„A Főiskola könyvtára, mint hazánk legnagyobb értékű zenei könyvtára, ma szociális szempontból is legfontosabb szerve iskolánknak, amely arra hivatott, hogy elsősorban a növendékek érdekeit szolgálja. Mint gyakorlati célú pedagógiai könyvtár állami javadalmazását tehát az iskola aktuális szükségleteire, a pedagógiai vonatkozású zeneirodalomra és könyvekre kell fordítania. De emellett már nemigen jut a nagy ének- és zenekari művek beszerzésére, amelyek pedig – mint ahogy ezt statisztikánk is kimutatta – a legnagyobb keresletnek örvendenek. Az állami segítség ma alig elég arra, hogy ezek az aktuális szempontok nem nyújthatnak egyetlen irányelvet egy könyvtár fejlesztésében. Ezért vagyok bátor a Méltóságos Főigazgató úr figyelmét felhívni már évek óta megismételt indítványomra, amely szerint okvetlenül szükség volna már egyszer a könyvtár javára is egy-két, a Rádióba is bekapcsolt intézeti hangversenyt rendezni. Hiszen éppen a könyvtár anyaga teszi lehetővé az intézet ének- és zenekari hangversenyeinek rendezését és sok hazai zenekarunk működését. A helyzet pedig az, hogy részint a folytonos rongálás miatt némely zenekari anyagunk már teljesen használhatatlan állapotba jut, részint a zenekari, de még inkább az énekkari állományunk igen sok hiányt mutat. Így a hangversenyek jó és változatos műsorának fő feltétele, a szólamanyagot szolgáltató, és a növendékeket tanulmányaikban segítő könyvtár részesült eddig a legmostohább eljárásban, mert az intézet részéről eddig semmi támogatást sem mutathat fel. Ha egy nagyobb összeg állna egyszer a könyvtár rendelkezésére, beszerezhetné legalább a legfontosabb hiányzó nagy zene- és énekkari műveket, ami a könyvtár külső forgalmát, s ezzel együtt jövedelmi forrásait is növelné.

(...) A könyvtár külső forgalma egészen rendkívüli méreteket öltött. Az idei zenekari hangversenysorozatnak valósággal áldozata volt a könyvtárunk. Így 164 zenekari mű kiadását jegyeztük fel, nem számítva a Rádió állandó kölcsönzéseit.

A könyvtár idei belső forgalmában feltűnő apadást jelentett a Kodály-zeneszerzési órák elmaradása. Ez a magyarázata annak, hogy a növendékek az idén 210 könyvet és 760 zeneművet kölcsönöztek ki a tavalyi 410 könyvvel és 1219 zeneművel szemben. A tanárok 73 könyvet és 343 zeneművet kölcsönöztek ki a könyvtárból.”

Prahács Margit a harmincas évek elején alapozta meg (többek között a martonvásári Brunswick-hagyaték megszerzésével) a mai Kutatókönyvtárban található ritkaság-, kézirat- és Liszt- gyűjteményt. 1925-ben az ötvenéves

jubileumi ünnepek keretében avatták fel a Liszt múzeumot, pontosabban: az épület első emeletén berendezett Liszt-szobát, ahol a Liszt személyéhez fűződő emléktárgyak számára teremtettek állandó kiállítási lehetőséget. Ezt az 1934/35-ös tanévben Prahács Margit tudományos igénnyel újra rendezte, összeállította a könyvtárból hiányzó Liszt művek jegyzékét s revideálta a kereken 400 könyvből és 2000 kottából álló Liszt-hagyatéki állományt. Ezzel gyakorlatilag megalkotta a mai Liszt Ferenc Emlékmúzeum elődjét.

1941-es keltezését visel az alábbi Hivatalos Igazolvány, amelyet a Főiskola adott ki, számunkra ismeretlen céllal: *Hivatalos igazolvány arról, hogy dr. Prahács Margit úrnő, zeneművészeti főiskolai alkönyvtárnok rendszeres álláson alkalmazott, rendes fizetési osztályba besorozott, hivatali esküt tett, végleges minőségben kinevezett és tényleges szolgálatot teljesítő köztisztviselő.*

Elgondolkoztató, milyen volt a 30-as 40-es évek köztisztviselői besorolása, ha a fenti tevékenységek, eredmények az alkönyvtárnoki címre jogosítottak csak fel.

A nyugodt építő munkának az újra bekövetkező a háborús évek nem kedveztek. Ennek illusztrálására szolgáljon Zathureczky Ede főigazgató korabeli levele: „Mély tisztelettel bátor vagyok felhívni Nagyméltóságod szíves figyelmét a zenei tanulmányokat végző főiskolai és más zenei tanintézetek tanulóinak kottabeszerezési nehézségeire, melyet az idézett elő, hogy a külföldi hangjegykiadó és sokszorosító üzemek nagy részben bombázások következtében elpusztultak, a meglévő raktári anyagot pedig saját céljaikra tartják vissza. (...) A magyarországi zsidó kereskedések zárolása révén alkalom nyílnék arra, hogy a zsidó zenemű kereskedések raktáraiban levő kottaanyag, különös tekintettel a tanulmányi szempontból fontosakra, lefoglaltassék azok szétosztása előtt. Így biztosítani lehetne az egyébként nagy nehézségekkel küzdő zenetanuló ifjúság tanulmányi hangjegyanyag-szükségletét.”

A háború nyomait a könyvtár sokáig magán viselte. Egyrészt az épület és ezzel együtt számos könyv, kotta megsérült. Mindamellet a Zenepalota szerencsésnek mondható, mivel csak a könyvtári fronton érték belövések és ezek is csak golyónyomok voltak. Szerencsés volt abból a szempontból is – amint arról egy Zathureczky Edének írt levélből értesülhetünk, „hogy 1945. július hó 7-én kelt megkeresésére van szerencsém értesíteni, hogy a Zeneművészeti Főiskola által a Magyar Nemzeti Múzeum légoltalmi őrizetére bízott hangjegyanyag az Orsz. Széchényi Könyvtár óvóhelyén sértetlenül megvan. A Könyvtár nyilvántartásában 173/1943.sz. ügyiratban található meg átvételének nyoma. Amennyiben a tisztelt Igazgatóság az anyag kiadását óhajtja, szíveskedjék a

jelzett számra való hivatkozással a Könyvtárnak ezt előzetesen bejelenteni, ennek megtörténte után a hivatalos órák alatt átvehető.” Ugyanakkor nem volt szerencséje munkatársaival kapcsolatban. „A Zeneművészeti Főiskolának vezetésem alatt álló könyvtárába egy könyvtári ügyekben jártas segéderő beosztása mulhatatlanul szükségessé vált. Elődöm két, néha három tisztviselővel dolgozott. Ide s tova fél esztendeje egymagam látom el az óriási felelősségű munkát, de most a könyvtár újjászervezésének elkövetkező hónapjaiban (különösen a zavartalan augusztus hónapot volna igen üdvös kihasználni) legalább egyetlen segítőerőt semmiképpen sem tudnék tovább nélkülözni.”

A levelet Prahács Margit volt beosztottja, Toronyai Rigó Csaba írta. Prahács Margitot a vallás- és közoktatási miniszter „...további szolgálattételre a Zeneművészeti Főiskola könyvtárából a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárához osztom be. Felhívom, hogy szolgálatának megkezdése céljából haladéktalanul jelentkezzen a Széchényi Könyvtár főigazgatójánál.” A Zeneművészeti Főiskola Igazoló Bizottsága által lefolytatott igazolási eljárása Prahácsot áthelyezésre ítélte, majd a B/lista eljárás során a miniszterelnök a közszolgálatból is elbocsátotta. Mivel Toronyai Rigó Csabát, mint szolgálattételre beosztott tisztviselőt 1947-ben az Állami Zenei Gimnáziumba helyezték át, Zathureczky Ede végső lépésre szánta el magát: bezáratta a könyvtárat. „Így tehát előállott az a helyzet, hogy a könyvtárat bezáratni voltam kénytelen, minek következtében sem az intézet tagjai, sem kívülálló intézmények, hatóságok stb. az anyagot nem használhatják, ami úgy az intézet hathatós munkáját gátolja, mint az egyéb zenei intézmények zenekarok, együttesek munkáját jórészt megbénítja és tarthatatlan állapotot teremtett, mely a legsürgősebben orvoslásra vár. A Főiskola szempontjából legkielegítőbb és legmegnyugtatóbb megoldás dr. Prahács Margit visszahelyezése volna. Tekintettel azonban arra, hogy még kedvező esetben is ügyének elintézéséig hosszabb idő fog eltelni, tisztelettel kérem Miniszter Úr sürgős és hathatós intézkedését az irányban, hogy dr. Paulovics Géza könyvtáros – ha csak ideiglenes formában is – szolgálattételre a Főiskolához berendeltessék. Értesülésem szerint távolléte jelenlegi munkakörétől hivatalában nem okozna nagyobb nehézséget, viszont a Főiskola könyvtárának ellátatlansága a gyűjtemény szempontjából, rendszeres vezetés, gondozás és fejlesztés hiányában, máris katasztrofális állapotot idézett elő. A Zeneművészeti Főiskola igazgatósági tanácsával egyetértőleg a gyűjtemény további zárva tartásából eredő következményekért a felelősséget vállalni nem tudom”.

Mi volt Prahács Margit „bűne”? Egyrészt az, hogy elveiből nem engedett. Ő is a trianoni tragédiától megrendült értelmiségi volt, a kormányzat által is támogatott antiliberális új konzervatív gondolkodású, a magyar faj mindenek felettiségét hirdető tudós. A Napkelet című folyóiratban megjelent cikkei és zenekritikái is ezt támasztják alá. Másrészt barátságtalan, rossz modoráról mind a mai napig legendák keringenek az Egyetemen. *„A könyvtáros láthatatlan és észrevehetetlen, az a feladata, hogy feltárja másoknak az állomány kincseit és megőrizze ezeket a feltárt kincseket a következő nemzedéknek. Margit néni nem tartozott a népszerű könyvtárosok közé. Legendásan szigorú volt. Megkövetelte a könyvtári rendet és fegyelmet, viszont akiknél az igazi kutatószellemet, a tudásvágy valódi megnyilatkozásait látta, azok sokat mesélhetnének segítőkészségéről, tanácsairól, ösztönző megjegyzéseiről. Mert Margit néni vérbeli tudós volt, aki egész életében kutatott és szórta a megszerzett tudás kincseit azoknak, akik kértek belőle.”*

A második világháborút követően a Zeneakadémia oktatási rendjében jelentős változások mentek végbe. A minisztériumi rendelkezések kezdetben csak formai alkalmazkodást tettek szükségessé az új társadalmi és politikai helyzethez, de az ötvenes évek elejének reform elképzelései már egyértelműen a régi pedagógiai rendszer totális átalakítására törekedtek. A művészetek minden területén bekövetkezett demokratizálódás hatására megnövekedett a zenét tanulók, ezzel párhuzamosan a Zeneművészeti Főiskola hallgatóinak száma. Ez voltaképpen egybevágott az akkori állami törekvésekkel, mivel egyre nagyobb hangsúlyt helyeztek a tömegnevelésre-tömegkultúrára és ebből adódóan a tanárképzésre is. Anyagi és politikai okok miatt azonban a könyvtár állománya mind minőségében, mind összetételében jelentősen romlott. Anyagi források hiányában nem tudott lépést tartani a külföldi irodalommal, szüneteltetni kényszerült a legtöbb nyugati folyóirat előfizetését és az így keletkezett hiányokat mind a mai napig csak részben tudta pótolni. *„Könyvtárunk évek óta tartó elszigeteltségében úgyszólván egy részében korszerűtlenné vált, mert nem tudott hozzájutni a háború előtt közvetlen, vagy az azóta megjelent fontos külföldi könyv- és zenemű-kiadványokhoz. Jelenleg pedig, mikor a világ végre kitárult előttünk, anyagi nehézségek akadályozzák ezeknek a hiányoknak megszüntetését. (...) A könyvtárt, mint külön tételt, teljesen törölték a költségvetésből. Ennek a következményeit máris keservesen érezzük A legfontosabb új magyar kiadványokat (Ádám, Harmat, Rajeczky stb.), amelyeket több példányban is kellene a szegény sorsú növendékek rendelkezésére bocsátani, még egyetlen példányban sem tudtuk eddig beszerezni. Olyan*

alapvető könyv, mint Szabolcsi Zenetörténet, az ostrom óta eltűnt. Mivel a behozatott új példány mai napig nem lett kifizetve, ezt vissza kellett adni a kereskedőnek, és a magamét ajándékozni a Főiskolának. Szóbeli felhatalmazást kaptam arra, hogy tekintve a mai nehéz valutáris viszonyokat, csere útján próbáljak külföldi anyaghoz jutni. A teljes pénzhiánnyal ugyanakkor a legkedvezőbb alkalmakat mulasztjuk el az alkalmi vásárlásokra. Ez ma egy fontos lehetőség arra, hogy a háború óta leromlott könyvtárt legalább némiképp foltozgassuk. De miképp gondolhatunk ilyesmire, mikor a Rózsavölgyinél még tavaly télen az elveszettek pótlására lefoglaltak még mai napig nincsenek kifizetve, és ezért használhatatlanul állnak a szekrényben. Tisztelettel kérem az Igazgatósági Tanácsot, hogy nagy tekintélyével illetékes helyen emelje fel szavát könyvtárunk érdekében. A könyvtárnak okvetlenül állandó dotációra van szüksége, amelyre mindig számíthat. Csak ilyen módon lehet szó tervszerű újjáépítéséről.”

4.TÉTEL

ALLEGRO CON BRIO E DIMINUENDO (GYORSAN, HÉVVEL MAJD FOGYÓ ERŐVEL)

Dr. Kárpáti János (1932-2021)
(mult-kor.hu)

1961-től 2005-ig dr. Kárpáti János zenetörténész, a zenetudományok doktora állt a könyvtár élén. Igazgatása alatt a könyvtári munka gyökeresen megváltozott. Ebben a változásban nem a számítógép robbanásszerű megjelenésére és nem a teljesen automatizált könyvtári rendszerek térhódítására és bevezetésére gondolok, hanem vezetői munkásságának első két évtizedére inkább, amikor új szervezeti és működési szabályzatot léptetett életbe, számos új szolgáltatás bevezetését valósította meg, újra definiálta a Zeneakadémia könyvtárában folyó

szakmai feladatokat, a beszerzés, szakirodalmi témafigyelés, a szakkatalógus építés a dokumentumfeltárás terén. Ezekhez a feladatokhoz fiatal munkatársakat keresett és talált. Törekvése szerencsésen egybeesett a Zeneakadémia újbóli felvirágzásával, amelyben jelentős szerepet játszottak Kovács Dénes és dr. Ujfalussy József rektorok, valamint Dencső István gazdasági főigazgató, akik a Zeneakadémiáért szinte minden követ megmozgattak. Ily módon a könyvtár saját, oktatásban betöltött funkciója mellett egyrészt zenetudományi kutatásokat szolgáló, másrészt korlátozott nyilvánosságú zenei könyvtárrá vált. Aktívan bekapcsolódott a nemzetközi könyvtári életbe is, ennek elismeréseként 1981-ben Budapesten rendezték meg a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének éves kongresszusát. Kárpáti a nyolcvanas évek közepétől fokozatosan a zenetudományi kutatások egyik központjává, akadémiai kutatóhellyé tette a könyvtárat, főként az intézménytörténet, illetve a századforduló magyar zenetörténete területén.

Kárpáti János (Budapest, 1932. VI. 11. - [Budapest, 2021. március 19.]) tanulmányait a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán 1949-1951-ig a hegedűtanszakon Garai György osztályában, 1951 és 1956 között Szabolcsi Bence, Bartha Dénes és Bárdos Lajos vezetése mellett a zenetudományi tanszéken végezte. A Zeneakadémia könyvtárának vezetőjeként, hosszabb-rövidebb ideig számos nemzetközi szakmai szervezetben töltött be vezető funkciót. Kutatási területe Bartók zenéje, illetve az ázsiai hagyományos zenekultúra. Főbb művei: Bartók vonósnégyesei 1967, Bartók kamara-zenéje 1976, Kelet zenéje 1981, Tánc a mennyei barlang előtt 1998, Bartók analitika 2004. Az új szervezeti és működési szabályzathoz írt előszavában a következők olvashatók: *„A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zenemű- és könyvtára állománya tekintetében az ország leggazdagabb zenemű- és zenei szakkönyvtára. Állományának külön értékét képezi ritkasággyűjteménye, amely számos kéziratot, első kiadást (1500-tól) és zenetörténeti, ill. zenetudományi unikumot tartalmaz; a Liszt-hagyatékból származó gyűjteménye, mely a Liszt-kutatás és a Liszt korabeli más irányú zenetudományi kutatás felbecsülhetetlen értékű forrásanyaga. (...) A nagy múlttal rendelkező zeneművészeti főiskolák az egész világon (párizsi, brüsszeli, moszkvai konzervatórium stb.) nagy gondot fordítanak zeneműtáruk és könyvtáruk hagyományaiknak megfelelő ápolására, és arra, hogy az ne csak belső használatban, de országos – esetleg világ – viszonylatban betölthesse feladatát. Ezek a konzervatóriumi könyvtárak a legtöbb országban intézményükön túlélve funkcionálnak, ezzel is biztosítva intézményük zenei központ jellegét és hírnevét. Elengedhetetlenül szükséges*

tehát, hogy a nagy múlttal rendelkező Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola is hasonlóképpen kezelje zenemű- és könyvtárát, mely nemcsak állományánál, de helyzeténél fogva is az ország zeneműtárainak és szakkönyvtárainak központja. Központja jelenlegi állapotában is, de e központi szerepének – az emelkedő igényekkel szemben egyre kevésbé tud megfelelni.

A könyvtár jellege, feladata: mint főiskolai könyvtár és zeneműtár, feladata elsősorban a Főiskola tanmenetét elősegíteni. Igénybevételénél a Főiskola tanszemélyzetére és hallgatóira kell számítani. Mint az ország legnagyobb korlátozott nyilvánosságú kölcsönző zenemű- és zenei szakkönyvtára, igénybevételénél számítani kell: zenekarokra, zenei intézményekre, művészetoktatási intézményekre, a Főiskola kötelékén kívüli zeneszerzőkre, karmesterekre, zenetudósokra és zenepedagógusokra és (kizárólag helyben) minden zene iránt érdeklődő olvasóra. Tekintettel arra, hogy a Főiskola keretében zenetudományi tanszék működik, továbbá, hogy szakkönyvtárral rendelkező zenetudományi intézet nem létezik [1962-t írunk], a Főiskola könyvtára tölti be az ország egyetlen zenetudományi szakkönyvtárának funkcióját.

A könyvtár gyűjtőköre a fenti igényeknek megfelelően a következőképpen alakul, ill. kellene, hogy alakuljon: Mint az ország legmagasabb fokú zeneoktatási intézménye, gyűjteni köteles: minden belföldi és külföldi zenepedagógiai kiadványt; a tanmenetet szolgáló kurrens anyagot (pl. Mozart, Beethoven szonáták, Kodály kórusok stb.) nagy példányszámban; minden megjelenő magyar zeneművet; a klasszikus, romantikus stb. irodalom új kiadásait; a belföldi és külföldi zenei tárgyú irodalom minél szélesebb repertoárját. Minthogy az ország egyetlen Liszt-múzeuma a Főiskola kezelésében van, minden Liszttel kapcsolatos kéziratot, hagyatéki dokumentumot stb.; a főiskolai hallgatók általános műveltségének kifejlesztéséhez szükséges ismeretterjesztő műveket és a szépirodalom alapvető klasszikusait (elsősorban líra és dráma). Mint országos jellegű zeneműtár és zenei szakkönyvtár, gyűjteni kellene: minden kül- és belföldön megjelenő zeneművet; a zenekari irodalom lehetőséghez képest minél nagyobb repertoárját; minden kül- és belföldön megjelenő zenei tárgyú könyvet; a bel- és külföldön megjelenő zenei periodikák legjelentősebbjeit. Mint országos jellegű zenetudományi szakkönyvtár, gyűjteni kellene: minden tudományos jellegű zenepublikációt (összkiadások, faksimile-kiadások); minden zenetudományi vonatkozású szakkönyvet; minden zenei vonatkozású lexikont, enciklopédiát, katalógust; minden zenetudományi vonatkozású bel- és külföldi

periodikát; a kiegészítő vagy rokontudományok segédkönyveit és a filozófiai és esztétikai irodalom alapvető műveit.”

A tervben szereplő feladatok mintegy két évtized alatt valósultak meg. Könyvtári szempontból a hetvenes évek második fele, a nyolcvanas évek eleje igazi aranykornak számított. Az Egyetem ugyanis önálló valutakerettel rendelkezett és ez lehetővé tette, hogy az állomány gyarapításában jelentős fejlesztések történjenek. 1961 és 1990 között hozzávetőleg megháromszorozódott a könyvek és zeneművek száma. A gyarapítás főbb irányai a következők voltak: XX. századi külföldi és magyar zeneszerzők munkái, kiváltképp a mostanra már klasszikusnak számító mesterek, mint Berg, Schönberg, Webern, Stravinsky, Hindemith, Richard Strauss, Sosztakovics, Bartók, Ligeti; tananyagként szolgáló kották beszerzése mennyiségi korlátok nélkül, a megnövekedett igények kielégítésére; nagy értékű kritikai összkiadások, fakszimilék egyedi vásárlása rendelés alapján. Az új szabályzat kitért a feldolgozó munkára is. *„A zeneművek és könyvek betűrendes katalógusa teljes átdolgozásra szorul, mert a betűrendes és szakosított szisztéma adott kombinációja (amire zeneművek esetében gyakorlati szempontból elengedhetetlenül szükség van) bizonyos átrendezést igényel; a címleírások csak részben felelnek meg a jelenlegi nemzetközi szabványoknak; a cédulák 50 százalékban elrongyolódtak. A jelenlegi szakkatalógus mind külső forma, mind pedig szakrend szempontjából teljesen elavult. Szerzeményezést, állományba vételt, címleírást, szakozást, beosztást a könyvtárvezető végzi. E munkafolyamatok megfelelő elvégzése a jelenlegi gyarapodás mellett is több munkaerőt igényelne. Ezért lemaradás van. A katalóguscédulákat sokszorosító berendezés hiányában írógéppel készítjük. A gyarapodás feldolgozása mellett feltétlenül szükséges lenne: a leltárkönyv teljes revíziója a tényleges kötetszám megállapítására (zeneműveknél eddig csak a sokszor megtévesztő darabnyilvántartás szerepel); a teljes állomány újra feldolgozása a hiányos címleírások kiegészítésével stb.; a jelenlegi betűrendes katalógus átrendezése, új adatokkal való kiegészítése és felfrissítése; a teljesen elavult szakkatalógus helyett decimális rendszerű szakkatalógus létesítése; a betűrendes és szakkatalógus mellett különböző rendszerű kiegészítő katalógusok létesítése; a gyűjteményes kiadások analitikus feldolgozása; a periodikák anyagának feltárása (régi anyagot és új anyagot folyamatosan; egy központi zeneműkatalógus alapjainak lerakása. Tájékoztató munka: új szerzeményi jegyzéket jelenleg kb. évenként négyszer közlünk, csak gépirásos formában, helyszínen kifüggesztve. Tekintettel arra, hogy országos jellegű könyvtár- és zeneműtárról*

van szó, szükséges lenne e szerzeményi jegyzékek bővítése és szélesebb körben való terjesztése. Bibliográfiai munkát jelenleg csak szórványosan végzünk, tekintve, hogy arra megfelelő munkaerővel nem rendelkezünk. E munka hiánya azonban a zenetudományi kutatásban érezhető, és így kívánatos lenne kifejlesztése.”

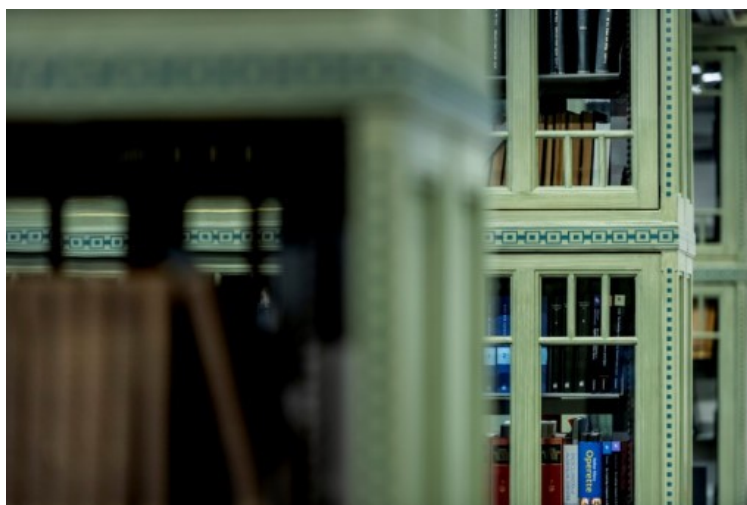
Kárpáti János korabeli feljegyzését olvasva elmondható: a tervek jelentős része mára megvalósult. Ezek közül is kiemelkedik a központi olvasóterem felújítása; egy hangfelvételek készítésére is alkalmas fonotéka kiépítése, ami a hetvenes évek végére, a tetőtér beépítése után készült el, ahol nem csak lemezeket lehetett hallgatni, de a kor technikai színvonalának megfelelő stúdió felvételek is készültek a hallgatók és az oktatás számára egyaránt; ideiglenes külső raktár építése az udvar részleges beépítésével, majd az ezredfordulón az udvar teljes beépítésével új olvasó helyek és raktár létesítése. Megvalósult az Egyetem majd hetvenéves álma: 1986-ban, a Régi Zeneakadémia Andrassy úti épületének tulajdonjoga visszaszállt az intézményre. A gyönyörűen felújított, restaurált épületben nem csak a Liszt Múzeum kapott helyet, hanem a könyvtár történelmi régiségeinek és ritkaságainak otthont adó Magyar Zenetörténeti Kutatókönyvtár is.

De megújultak a katalógusok is, bár a cédulák nagy száma miatt soha nem sikerült az elrongyolódott kartonokat azonnal lecserélni. Kárpáti János decimális szakkatalógust dolgozott ki a zeneművekre mind a formai mind a műfaji szempontokat a legmesszebb menőkig figyelembe véve. A Zeneakadémia könyvtára a múlt század utolsó évtizedeiben komoly infrastrukturális fejlesztéseket hajtott végre. A 70-es évek elején elektromos írógépeket, katalógus-cédula sokszorosításra alkalmas stencilező gépet; a kölcsönzési szolgáltatások bővítése, illetve az anyag jobb elérhetősége céljából

fénymásológépeket vásárolt. A számítógépek magyarországi elterjedésével egy időben a Zeneakadémia különböző részlegeiben így a könyvtárban is megjelent a korszellem, a Commodore 64 típusú számítógép, azzal a céllal, hogy az olyan feltáratlan területekről, mint például a folyóiratcikkek, katalógust készítsen. A Commodore-nak komoly tároló kapacitása nem volt, az akkori floppykra meg csak 350KB fért. Emiatt, valamint a könyvtáros kollégák számítógép ellenessége miatt hamarosan kiderült, hogy az ötlet nem megvalósítható.

1987-ben PC-t vásárolt a könyvtár a tudományos kutatásra biztosított költségvetési keretből. Kárpáti erre a gépre és a felhasználóbarát környezetére alapozva pályázta meg a Művelődési Minisztérium „1988-1990. évi kutatásra” kiírt pályázatát „Zenetudományi irodalmi információs bázis kialakítása” témakörben. Mint a felsőfokú zeneoktatás könyvtári hálózatának központja, és mint országos feladatkörű szakkönyvtár, azt tűzte ki feladatul, hogy létrehozunk egy országos zenei információs bázist. A pályázat keretében a könyvtár – a megfelelő szoftver megalkotásával – olyan információs adatbázist kívánt tervezni, amely a Zeneművészeti Főiskola Központi Könyvtárának anyagából és katalógizálási rendszeréből kiindulva lehetővé teszi előadóművészek, pedagógusok, kutatók számára bármely Magyarországon fellelhető és hozzáférhető zenemű azonosítását, a belőle készült kiadványok lelőhelyének megállapítását. A rendszer próbaüzemének utolsó fázisában, 1990 végén, az adatbázis mintegy 8000 adatot tartalmazott. A vállalt feladatot a könyvtár teljesítette, a rendszer üzemképesnek bizonyult. A további adatbevitel során azonban kiderült, hogy ez a rendszer csak kis és közepes méretű könyvtárban (20.000 kötetig) alkalmazható. Kapacitás-problémák miatt az adatbázisban való keresés megbízhatatlanná vált.

A Zeneakadémia könyvtára-részlet

A kilencvenes évek közepére a könyvtár egyenletes ívű fejlődése megszakadt. A Zeneakadémia anyagi helyzete csak a legszükségesebb beszerzéseket (folyóiratok, előfizetett összkiadások) tette lehetővé. Az állami költségvetési pénzeket helyettesíteni hivatott pályázati összegek már csak esetlegességüknél fogva sem oldották meg a kritikus helyzetet, mert egyrészt az ilyen forrásokra nem lehetett tervszerű állományépítést alapozni, másrészt nem mindig volt fellelhető célirányos támogatás. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy Kárpáti János kezdeményező lendülete megtört. A nehézségeken a több évtizedes munkatársi kapcsolatok, a napi feladatok bejáratott rutinja, a könyvtári rend fegyelmezett működtetése segítségével jutottunk túl.

Gádor Ágnes
(szilagyikamara.hu)

Szirányi Gábor
(parlando.hu)

Az ALEPH integrált könyvtári rendszerrel kapcsolatos feladatokat Tanár úr Gádor Ágnes akkori igazgatóhelyettesre és rám hagyta, a pályázat megírásától a questionnaire kitöltéséig bezárólag mindent. Az első időkben látványos eredményeket nehéz volt felmutatnunk (bár a folyóirat kezelési modult az ALEPH használó könyvtárak között mi alkalmaztuk először), hiszen ameddig a rendszer adatbázisait nem töltöttük fel, addig az sem a katalógus használatot, sem a kölcsönzést nem segítette. Ugyanakkor megéreztük a rendszerben rejlő nagyszerű lehetőségeket és gyakran tartottunk bemutatókat zenei könyvtárosoknak és érdeklődő kollégáknak.

Galéria-szerűen kialakított acélszerkezetű polcokkal
(lfze.hu)

Kárpáti János 2005-ben történő nyugdíjba vonulásával a hagyományos értelemben vett könyvtári tevékenység lezárult. Előtérbe került a teljes könyvtári automatizálás. 2005 októbere óta csak a számítógép segítségével végezzük feladatainkat a katalogizálástól a kölcsönzésig és a gyarapításig.

2006-ban nemcsak teljes körű és eredményes állomány revíziót hajtottunk végre, hanem megalkottuk az új feltételrendszernek megfelelő szervezeti és működési rendünket, a gyűjtőköri szabályzatunkat, a könyvtárhasználati szabályzatunkat és a muzeális dokumentumok kezelési szabályzatát. Az Egyetemi integráció folyamatának eredményeként tagkönyvtárunkká vált a Budapesti Tanárképző Intézet kottatára, és a Kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet Könyvtára. A többlet feladatok végrehajtásához új státust nem kaptunk, de megfelelő képzettségű és megfelelő ügyszeretett kollégákat tudtunk felvenni.

Hogy előfizetett adatbázisainkat mind Kecskeméten, mind a különböző tanszékeken hasonló színvonalon tudják használni 2009-ben könyvtárunk több részes beruházás keretében megvásárolta a Metalib adatbázis-kezelő szoftvert. A szoftver telepítése, teszt ütemmódja a 2009/2010-es tanév első félévét felemésztette, de mostanra minden érdeklődő rendelkezésére áll. Gádor Ágnes igazgató asszony és jómagam szakmai pályafutásunk vége felé járunk. A hátralévő időben egyetlen feladatunknak utódaink kiválasztását és kinevelését tartjuk. Könyvtárunk Liszt kottatárától a XXI. század könyvtáráig terjed. Ennek őrzése, gondozása, fejlesztése jelentős feladat. Reméljük, hogy akik utánunk jönnek átérzik majd e feladat nagyságát.

***Szirányi Gábor** a Zeneakadémia Könyvtára nyugalmazott igazgatóhelyettese, zenei író. Tanulmányának első változata – illusztrációk nélkül – a LFZE honlapján (Könyvtár) olvasható.